

نگاهی به ترانه‌های محلی ایل بختیاری

پیمان بزرگ‌نیا

مقدمه

در گذشته بعضی عروسی‌ها روزها (حدود سه روز) به طول می‌انجامید، توشمال‌ها در این سه روز مشغول نواختن ساز بودند.

معمولاً «ترانه‌ها» را در مراسم عروسی می‌خوانند با توجه به مراحل مختلف عروسی، مثلاً در مراسم حنابندان ترانه «حناحنا» می‌خوانند و در مراسم عروس برون (عروس بُردن یا بردن عروس)، توشمال (نوازنده) ترانه «عروس برون» را اجرا می‌کند.

بار این نوع موسیقی (یعنی ترانه‌ها) به دوش زنان ایل بود. در حقیقت راویان اصلی موسیقی در ایل، زنان بودند. دخترها و جوانترها علاوه بر اینکه در کنار بزرگترها به فراگیری آوازا می‌پرداختند، گهگاه به عنوان واخوان، این نوع موسیقی را همراهی می‌کردند. در عروسی‌ها خصوصاً در مجالس زنانه، یک زن که از صدای خوش‌تر و رساتری نسبت به بقیه برخوردار

موسیقی در ایل بختیاری از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، به طوری که در تمام لحظات زندگی با انسان همراه می‌باشد؛ از تولد با آوازهایی به استقبال کودک رفته و با اشعاری که ملودی تسکین درد و رنج هنگام تولد نوزاد بوده، مادر را آرام نموده و... پس از تولد با آوازهای لالایی تا مرگ که با آوازهای «گه‌گه‌گریو» به خاک سپرده می‌شود. اما موسیقی بزمی و شاد - با توجه به اینکه حزن هم در بطن موسیقی بختیاری قرار دارد - بسیار متنوع و پررنگ است؛ از ترانه‌هایی که بیشتر در اوقات فراغت می‌خوانند، تا آنهایی که در مراسم عروسی خوانده می‌شود. اما معمولاً «ترانه‌ها» را در مراسم عروسی می‌خوانند با توجه به مراحل مختلف عروسی، مثلاً در مراسم حنابندان ترانه «حناحنا» می‌خوانند و در مراسم عروس برون (عروس بُردن یا بردن عروس)، توشمال (نوازنده) ترانه «عروس برون» را اجرا می‌کند. پس می‌توان گفت نوع ترانه و ریتم آن با توجه به مراحل عروسی تغییر می‌کند.

گاهی زنانی که جوان مجردی در سفر داشته و یا تک‌فرزندی دارند، به عمق آرزوهای مادرانه خویش رفته و به یاد عروسی فرزند، ابیاتی را می‌خوانند. بعضاً هم در مجلس زنانه برای احترام و حفظ همبستگی زنان طرفین (فامیل عروس و داماد) علاوه بر ذکر نام عروس و داماد، نام پسرها و بزرگان طرف مقابل را هم میان ابیات ذکر می‌کنند.

بود، شروع به خواندن می‌کرد و بقیه با دست‌زدن - که در منطقه به «شپ» یا «چپول» معروف است - بیت و اخوان را تکرار می‌کردند.

نام بردن عروس و داماد و یا فامیل‌های وابسته آنها اعم از دایی و عمو و برادرها در میان ابیات و توصیف مشاغل افراد و افتخارات و نام کلاتسر (رئیس قبیله) باعث سرافرازی فامیل در میان ایل‌های دیگر است.

مناطق همجوار گذاشته است. شاید دلیل اصلی آن پراکندگی ناشی از قرن‌ها کوچ و جابجایی طوایف بختیاری در استان‌ها و نواحی اطراف بوده است. ساختار و فرم ترانه‌ها از چنان شاخصه‌هایی برخوردار است که به آن شخصیتی مستقل و متمایز بخشیده و به خاطر ویژگی منحصر به فرد به عنوان یکی از مهم‌ترین گونه‌ها و رپرتوارهای موسیقی قومی و ایلی است که غالباً توسط دختران و زنان و در برخی موارد توسط مردان جوان در بزم‌ها و عروسی‌ها خوانده می‌شود. این ترانه‌ها بخش مهمی از رپرتوارهای موسیقی آوازی ایل است که از متر مشخص و شتاب تند برخوردار است.

به طور کلی تو شمال‌ها مجریان مراحل مختلف عروسی هستند که علاوه بر اجرای رپرتوارهای مختلف موسیقی، مدیریت اجرایی این بخش را نیز بر عهده دارند.

امروزه حضور رسانه‌های تصویری و صوتی حتی در میان چادرهای عشایری باعث شده است تا ترانه‌ها و آوازهای متعددی وارد محدوده فرهنگی تمام اقوام و به خصوص این قوم شده که متأسفانه جوانان اغلب با آغوش گرم از این ترانه‌ها استقبال کرده و حتی خوانندگان نیز این ترانه‌ها را فرا گرفته‌اند و در مراسم عروسی می‌خوانند.

به طور کلی شادیانه‌ها و موسیقی‌های عروسی در منطقه به دو بخش عمده سازی و آوازی تقسیم می‌شوند که به نمونه‌هایی از این موارد می‌پردازیم:

زن‌ها در هر مرحله عروسی آواز و ترانه می‌خوانند و علاوه بر مراسم عروسی در روزهای خوشی و فراغت از کار و سفرهای دسته‌جمعی و روزهای قبل از عروسی، مواقعی که دور هم جمع می‌شوند نیز به خواندن ترانه می‌پردازند. گاهی هم در مواقع کار - مثلاً قالی بافی، چادردوزی، گلیم‌بافی - نیز به خواندن ترانه‌ها می‌پردازند. ولی جایگاه اصلی و ویژه اجرای این قبیل ترانه‌ها، در عروسی‌ها و جشن‌هایی از قبیل ختنه‌سوران است. گاهی نیز یکی از مردان که از صدای خوشی برخوردار بوده و محرم جمع است، در کنار زنان حضور پیدا کرده و در خواندن ترانه‌ها آنها را یاری می‌کند.

ترانه‌های ایل بختیاری از تنوع نغمه و ریتم خاصی برخوردار است؛ به این ترتیب که در هر منطقه با لحنی خاص ترانه‌ها را می‌خوانند. گرچه در کل، ترانه‌ها از یک ساختار برخوردارند، ولی با توجه به نزدیکی با استان‌های دیگر، موسیقی به لحاظ فرم و شکل اجرا به فواصل موسیقایی آن منطقه نزدیک می‌شود و گهگاه مردمانی که در این مرزها زندگی می‌کنند از ترانه‌های همدیگر استفاده می‌کنند.

اغلب مناطق مختلف بختیاری نیز ترانه‌های خاص خود را دارند. این ترانه‌ها در جاهای دیگر منطقه کاربرد ندارند و حتی ناشناخته‌اند. مثلاً ترانه «دیمه دیمه» برای اهالی لردگان ناآشنا اما برای اهالی کوه‌رنگ شناخته شده است و یا در منطقه چهار لنگ نشین سرآقا سید و خویه منطقه موگویی، ترانه‌هایی که می‌خوانند خاص همان منطقه و بیشتر برگرفته از منظومه‌ها و داستان‌های آن منطقه هستند. ولی به طور کلی موسیقی بختیاری به دلیل غنی بودن فرهنگ و قدمت ایل، تأثیر بسزایی بر

الف - موسیقی‌های سازی

این دسته از ملودی‌ها که از قدرت دیرینه‌ای برخوردارند، توسط توشمال‌های ایل نواخته می‌شوند. به نوازندگان ایل بختیاری که کرنا، سُرنا و دهل می‌نوازند، توشمال می‌گویند.

در فرهنگ قشقایی به نوازندگان کرنا و نقاره، «چنگی» می‌گویند و در فرهنگ استان کهگیلویه و بویراحمد به این دسته «مهتر» گفته می‌شود.

به طور کلی توشمال‌ها مجریان مراحل مختلف عروسی هستند که علاوه بر اجرای رپرتوارهای مختلف موسیقی، مدیریت اجرایی این بخش را نیز بر عهده دارند.

ترکه بازی یا چوب بازی: از برجسته‌ترین و بکرترین و متداول‌ترین نوع بازی در این منطقه است که علاوه بر اینکه جزء بازی‌های نشاط‌آور و سرگرم‌کننده در عروسی‌های منطقه به شمار می‌رود، از اهدافی چون: تقویت روحیه سلحشوری و ایجاد آماده‌سازی جوانان جهت رزم و دلآوری در میدان برخورد است، همچنین ایجاد رعب و وحشت در دل دشمنان، زورآزمایی نمادین افراد ایل، ایجاد همدلی و یکنواختی اندیشه بین افراد ایل و مضامینی چون تشویق جوانان برومند و درس افتادگی و ایستادگی و ایثار و شهادت بین مردم ایل را در بر می‌گیرد که به نوبه خود بی‌همتاست.

ریتم اجرای آن $\frac{2}{4}$ بوده که حالات اجرای لحظات حماسی را به وجود آورده، بازیگران را به وجد می‌آورد. گاهی بازیگران با خبردارشدن عروسی در محل و با شنیدن صدای دهل از دور، کار خود را رها کرده و

همراه با جمعی مشتاق جهت اجرای مراسم، ترکه‌های دلخواه خود را - که از شاخه‌های محکم و بلند درختان بید و ارزن تهیه می‌شوند و انعطاف‌پذیرند - برمی‌دارند و در مکانی که همان میدان نبرد نمادین است حضور پیدا می‌کنند.

نحوه اجرای بازی

ابزار بازی:

بر دَرک یا دِباق: چوب بزرگی تقریباً به طول دو تا سه متر و قطر سه تا چهار سانتی‌متر است که یکی از بازیگران آن را جهت دفاع جلو مهاجم گرفته تا از ضربات او به پاهایش جلوگیری کند. به همین جهت به این چوب دَرک گویند.

ترکه: این چوب که معمولاً یک و نیم تا دو متر طول دارد، تقریباً انعطاف‌پذیر بوده و مهاجم آن را جهت ضربه‌زدن به حریف در دست می‌گیرد.

نحوه اجرای این بازی بدین گونه است که مهاجم و مدافع با چرخیدن در میدانی که تماشاچیان دور آنها حلقه زده‌اند، با ریتم دهل و به واسطه حرکات دست و پا خودنمایی کرده و همانند پهلوانان رجز می‌خوانند. مهاجم ضربه‌ای به مدافع زده و بعد از زدن ضربه، چوب‌ها را عوض می‌کنند. حال مدافع ضربه خود را می‌زند، سپس سایرین جهت بازی به دنبال هم هجوم آورده تا چوب درک را بگیرند و خود بازی کنند. معمولاً افراد فامیل فرد کتک‌خورده برای گرفتن چوب بزرگ هجوم می‌آورند. لازم به ذکر است که محدوده مجاز برای ضربه‌زدن به پا از پایین پا تا زانو و بالاتر از این حد خطا می‌باشد. در پایان، برنده، فرد یا گروهی است که کمتر

کتک خورده باشند. این بازی فقط توسط مردان انجام می‌شود.

از انواع دیگر موسیقی «سازی» در بخش جشن و سرور می‌توان به «حناحنا» اشاره کرد که خاص مراسم حنابندان است. موقعی که داماد بر تخت حنابندان می‌نشیند، توشمال این نغمه را می‌نوازد و گاهی مردم با خواندن مصرعی جواب داده و همراهی می‌کنند.

عروس برون هم از جمله نغمه‌های سازی است که توشمال جهت همراهی عروس تا درب خانه داماد با اجرای این نغمه آنها را همراهی می‌کند. از سایر ترانه‌هایی که توشمال در مراسم جشن و سرور اجرا می‌کند، می‌توان از ترانه‌هایی یاد کرد که در حال منسوخ شدن هستند. ترانه‌هایی مانند «راهی رو هی رو»، «سیل ور و رو کن»، «پا تختی»، «پشت حجله‌ای»، «باد باد»، «سرتراشون»، «خود داری».

«سواربازی» نیز نوعی دیگر از این نغمه‌ها بوده که از اهمیت خاصی برخوردار است و در گذشته جزء لاینفک نغمه‌ها بوده است. ریتم سواربازی $\frac{2}{4}$ و از شتاب تندی برخوردار است؛ بدین صورت که سوارکاران در میدان وسیعی دور هم گرد می‌آیند و با نواختن کرنا و دهل همراه با حرکات موزون اسبها (برخی از اسبها به دلیل تربیت صاحبان آنها، ریتم پاهای خود را با ضربات دهل هماهنگ کرده و با ریتم دل آرام می‌رقصند) به رقص بر روی اسب و تیراندازی و شیرین کاری بر روی اسبها می‌پردازند.

ب - ترانه‌ها و موسیقی‌های آوازی

در این بخش به عمده‌ترین ترانه‌ها و ریز مقام‌ها با درون‌مایه غنایی و مرتبط با فضای نشاط‌آور و مناسب با مراسم جشن و سرور - که همان ترانه‌های مراسم عروسی هستند - می‌پردازیم که بیشتر این ترانه‌ها توسط زنان و دختران ایل و گاهی هم توسط مردان اجرا می‌شوند. از ویژگی‌های خاص اینگونه ترانه‌ها، همراهی دست یا همان دست‌زدن جهت حفظ ریتم و ایجاد فضای مناسب درخور حالات ملودی است.

از برجسته‌ترین ترانه‌ها می‌توان از «دوالی‌ها» و

«داینی‌ها» یاد کرد که از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. در هنگام خواندن این ترانه‌ها فقط گاهی، ساز، آواز را همراهی می‌کند، آن هم زمانی که همه حضور دارند و توشمال هم در کنار زنان ترانه‌ها را همراهی می‌کند. از دیگر سازهای کوبه‌ای که در مجالس آوازی زنان حضور پررنگی دارد، می‌توان از «دایره» یاد کرد که توسط برخی از زنان نواخته می‌شود و فقط در روستاهای منریج و اطراف شهرکرد وجود دارد. این ساز قدمت چندانی ندارد و بیشتر توسط کولی‌های منطقه ساخته می‌شود (به طوری که کولی‌های دوره گرد با در دست داشتن دایره به محل عروسی می‌روند و دایره‌هایی که آنان سفارش داده بودند را به متقاضیان می‌رسانند).

از نوع کهن‌ترین آن دوالالی آوازی بود که علاوه بر اینکه از اشعاری با درون‌مایه تغزل برخوردار بوده، لحنی تقریباً محزون دارد. از ویژگی‌های خاص این نوع آوازاها به کاربردن نام عروس و داماد و فامیل‌های درجه اول هر دو و فامیل‌های درجه اول خواننده است. در برخی مناطق هنگام اجرای نمونه آوازی بقیه زنان با دست‌زدن و اجرای کل خواننده را همراهی می‌کنند. شاید اجرای کل و دست‌زدن برای شکستن فضای محزون ترانه باشد! گروهی معتقدند که حزن‌آلود بودن این نغمه به دلیل هجران و جدایی عروس از مادر و خانواده است.

دوالالی‌ها شامل ترانه‌هایی با ریتم تند هستند و به آنها آهای گل، هی گل، گلی گلی، یارم ای گلی و آهای گلی گلی گلی می‌گویند.

- آهای گل: ترانه‌ای مشهور در منطقه بوده که اکثر زنان آن را به درستی می‌خوانند. ریتم این ترانه $\frac{6}{8}$ بوده

نمونه ترانه‌ها
دوالالی: دوالالی از انواع مختلفی برخوردار است که

و نحوه اجرای آن بدین گونه است که یک زن مصرع اول را گفته و بقیه افراد «آهای گل» را تکرار می کنند. نمونه شعر با برگردان:

خواننده: هی پُل بوندین پل بوندین هی گل

آهای گل

خواننده: هی چو انار ترکه گنار

آهای گل

خواننده: هی تا بیا به بگورده هی گل

آهای گل

خواننده: هی شیر دوما با صد سوار هی گل

آهای گل

برگردان: از چوب انار و شاخه های درخت کنار پلی بسازید تا داماد با صد سوار همراهش از آن عبور کند.

- یارم ای گلی: این نوع هم یکی دیگر از ترانه هایی است که به آن دوالالی هم می گویند. این ترانه در تمام مناطق به یک نوع خوانده می شود. ریتم آن $\frac{6}{8}$ سنگین بوده و ملودی آن نسبت به «آهای گل» متفاوت تر است و در پرده های نزدیک به همایون اجرا می شود.

نحوه اجرای آن بدین گونه است که خواننده یک مصرع را می خواند و جمع جمله «یارم ای گلی گلی گلی» را سر می دهند.

نمونه شعر با برگردان:

خواننده: دایه اسب خرسانه درارین ز حونه خان طلا

جمع: یارم ای گلی گلی گلی

خواننده: زجوونی شیرم دوما، ماشاله نوم خدا

جمع: یارم ای گلی گلی گلی

برگردان: اسب خرسا (نوعی اسب) را از خانه خان

طلا بیرون آورید، ماشاءالله به هیبت و جوانی داماد!

«گلی گلی» و «آهای گلی گلی گلی» نیز همانند «آهای گل» اجرا می شوند. گرچه به لحاظ ملودی با یکدیگر متفاوتند ولی به لحاظ نوع واخوانی و ترکیب شعر به یکدیگر شبیه هستند.

- داینی داینی: این نوع هم یکی از مشهورترین ترانه هاست که ورد زبان هر پیر و جوان ایل می باشد. داینی ها در تمامی مناطق به لحاظ ریتم و ملودی شبیه بوده ولی در مناطقی چون لردگان و دورک، ایذه، باغ ملک و اطراف آن گاهی نمونه های آوازی این ترانه را هم می خوانند که بسیار بکر و گیرا است.

نحوه اجرا بدین گونه بوده که خواننده یک بیت را خوانده و بیت پایه و تکرار را یا خود می خواند و یا جمع او را همراهی می کنند. بیت تکرار را اکثراً به گونه ای خاص می خوانند. ملودی هم با اندکی تغییر در مایه نغمه، درون هر منطقه ای به گونه خاصی است که ما در اینجا نمونه معقولی از اشعار داینی را می آوریم.

خواننده: آخی نترم وای بَنکمت گنم ووی نه خوت ایالی

داینی

آخی بی وفایی ووی تی تونه ووی تی مویناهی داینی

جمع: آخی داینی داینی، دردُم یکی و دو تانی

برگردان: من نمی توانم تو را صدا بزنم و خودت هم

نزدم نمی آیی. بی وفایی از توست که پیش من نمی آیی.

داینی داینی ای معشوق من، درد من یکی و دو تا نیست.

این ترانه علاوه بر اجرا در مراسم جشن و سرور در

اوقات فراغت و شب نشینی جوانان هم خوانده می شود.

- دی بلال: این ترانه که ترانه ای مشهور در بین ایل

شمرده می شود، جزو ترانه هایی است که ورد زبان

همگان است. معمولاً خوانندگان طایفه موری در منطقه

بازفت به بهترین شیوه این آواز را می‌خوانند که به آواز بلال موری هم معروف است. اما ترانه دی بلال با ریتمی سنگین همراه است که گاهی با دست‌زدن همراهی شده و گاهی در اوقات فراغت شبانان با نی و گهگاه در مراسم عروسی با کرنا و یا سرنا و دهل اجرا می‌شود.

نمونه شعر با برگردان:

یه گلی گوشه کمر تازه شکفته و دی بلال
نه دستم پس ایرسه نه خوس ایفته و دی بلال
جمع یا خود: دی بلال دی بلال، سوز تیه کالم دی بلال
برگردان: یک گلی گوشه صخره تازه شکفته شده است.

نه دست من به آن می‌رسد نه خود گل به پایین می‌افتد. ای معشوقه من، سبزه چشم سیاه من!

برخی از راویان واژه «بلال» را چوب خوش ترکیبی می‌دانند که بسیار کشیده و زیباست و به لحاظ خصوصیات خاص این ترکه، یار را به این چوب تشبیه کرده‌اند.

- **دای نی نای:** دای نی نای و دی نی نای نیز یکی از انواع ترانه‌هاست که مانند سایر ترانه‌ها در مراسم عروسی و جشن و سرور اجرا می‌شود. ریتم این ترانه‌ها $\frac{6}{8}$ بوده و از شتاب نسبتاً تندی برخوردار است. جمله دای نی نای که برای ترکیب‌بندی شعر بوده و تکه‌ای وزن‌گونه است، در پایان تمام مصرع‌ها تکرار می‌شود. این ترانه از جمله کهن‌ترین ترانه‌هاست که توسط دختران و زنان ایل اجرا می‌شود.

نمونه اشعار با برگردان:

ووی امشو چارده شو گوه پازنونم
دای نی نای نی نای

جمع: ووی دای نی نای نی نای نی نای

ووی مو کهیارم ایچونی سی کی بخونم
دای نی نای نی نای نی نای
جمع: ووی دای نی نای نی نای نی نای
برگردان: امشب چهارده شب است که من در کوه به سر می‌برم.

من که یارم اینجا نیست برای که بخوانم؟! ...

- **های گلی ای گلی:** های گلی نیز یکی دیگر از ترانه‌های کهن ایل است که اغلب در مراسم عروسی و جشن و سرور به خواندن این ترانه می‌پردازند. فرم و لحن و حالات اجرای این ترانه در تمامی مناطق، به یک نوع است. دارای ریتم $\frac{6}{8}$ بوده و از درونمایه غنایی برخوردار است.

نمونه شعر:

آر بینی مو باریک باریکه نشمم

گلمی های گل چون دلمی های گل

جمع: های گلمی های گل چون دلمی های گل
خاری که به پات ایره بره به چشمم گلمی های گل چون دلمی های گل

جمع: های گلمی های گل چون دلمی های گل
برگردان: اگر می‌بینی من باریک و لاغر اندام، نقش من چنین است. هر خاری که می‌خواهد به پای تو فرو رود به چشم من فرو رود.

واژه «گل» در بین اشعار کاربرد و جایگاه ویژه‌ای دارد که یار خود را به گل تشبیه کرده و از او به عنوان گل یاد می‌کنند.

- **شیرین شیرین:** این نیز یکی دیگر از ترانه‌هایی بوده که مردمان ایل با آن مأنوس بوده و بسیار دل‌نشین است. مضمون اصلی این اشعار تغزلی بوده و ریتم آن $\frac{2}{4}$

شمایل یکی از قدیمی‌ترین ترانه‌های منطقه است که به نوبه خود جایگاه ویژه‌ای در میان ترانه‌های ایل داشته و برای هر بختیاری آشناست.

بدین گونه است که بیت اول را خواننده اجرا کرده و جمع، مصرع تکراری را می‌گویند. این ترانه در گذشته بیشتر توسط مردان اجرا می‌شد.

نمونه اشعار:

دایه مونو یارمه صلح بدین ای مردم تو نه شیر داتون
دایه ارایغوبین صلحمونم ندین ای مردم دینم به ناتون
جمع: یار داینه بوم نه تیام، نه کسام نه حالوم نه یار
داینه داینه داینه

دایه هر چی که یار یار ایکنم به خدا یارم نیه پیدا
دایه نا مردای ودی تی مونه ای خدا مندُم خومه تینا
جمع: یار داینه بوم نه تیام، نه کسام نه حالوم نه یار
داینه داینه داینه

برگردان: من و یارم را با هم آشتی بدهید. شما را به
شیر مادران قسم می‌دهم، مدیون من هستید اگر ما را با
هم آشتی ندهید. ای یار به تو چه بگویم، عزیزم، نه،
چشم‌هایم. هر چه یار یار می‌کنم باز هم پیدا نمی‌شود،
ناکامی از من است که تنها مانده‌ام.

— مَرَجَنگَه (ابوالقاسم‌خان): این ترانه جزء
ریزمقام‌های حماسی منطقه به شمار می‌آید که حالت و
فرم اجرای آن شنونده را به وجد می‌آورد و یاد و خاطره
دلیرمردان این خطه را در اذهان زنده می‌کند.

گرچه امروزه در اوقات فراغت و گاهی هم در

است و در پرده‌های نزدیک همایون اجرا می‌شود. کاربرد این ترانه در مجالس جشن و شادی بوده و گاهی هم جوانان در اوقات فراغت و یا میهمانی‌ها این ترانه را می‌خوانند. نحوه اجرای ترانه بدین صورت است که مانند اغلب ترانه‌های منطقه، بیت اول در پایان هر بیت تکرار می‌شود.

— شمایل: یکی از قدیمی‌ترین ترانه‌های منطقه است که به نوبه خود جایگاه ویژه‌ای در میان ترانه‌های ایل داشته و برای هر بختیاری آشناست. شمایل یعنی حسن و رخ زیبای یار. ریتم این ترانه $\frac{2}{4}$ بوده و به هر حالت رایج است. گاهی در پرده‌های شور و گاهی هم در پرده همایون اجرا می‌شود.

— ورشو گلالی: یکی از ترانه‌های رایج در منطقه می‌باشد که ریتم آن $\frac{2}{4}$ بوده و از شتاب نسبتاً تندی برخوردار است. در پایان هر بیت مصرع اول توسط جمع با همان ملودی جواب داده می‌شود. معمولاً این ترانه را نیز در مراسم جشن و سرور و گاهی هم در اوقات فراغت اجرا می‌کنند.

نمونه اشعار:

آی ورشو گلالی کر جاس منده خالی
امشو چارده شو کوه پازبونم
موکه یارم ایچونی سی کی بخونم
جمع: آی ورشو گلالی کر جاس منده خالی

— یار داینه داینه: این ترانه یکی از شاخص‌ترین ترانه‌هایی است که بیشتر در منطقه مندرج رواج دارد و گاهی در سایر مناطق هم شنیده می‌شود. ریتم این ترانه $\frac{3}{4}$ است و از سرعت نسبتاً کُندی برخوردار است. به این ترانه «فارسونی» (فارسانی) هم می‌گویند. نحوه اجرای این ترانه

مراسم جشن و سرور این ترانه را اجرا می‌کنند، ولی جایگاه اصلی این ترانه در میادین نبرد و جهت آماده‌سازی جنگاوران برای جنگیدن بوده است.

مضامین اصلی این ترانه در وصف رشادت‌های ابوالقاسم‌خان بوده است. گاهی هم خوانندگان ابیاتی در وصف رضی‌خان ببادی و مرحاب‌خان عجمی می‌خوانند. ریتم این ترانه $\frac{2}{4}$ بوده و در پرده همایون اجرا می‌شود.

نمونه اشعار:

بالونا به بال ایان خدا دونه نه نظام به لنگر
 جونم با ابوالقاسم‌خان خدا دونه نشست به سنگر
 جواب: مرجنگه مرجنگه خدا دونه جنگ تفنگه
 مَر اوبی مَر اوبی خدا دونه جنگ برنوبی

برگردان: بالگردها پرواز کنان می‌آیند و نظامی‌ها
 آهسته آهسته. به قربان ابوالقاسم‌خان که در سنگر دشمن
 نشسته است. مگر جنگه مگر جنگه خدا می‌داند جنگ با
 تفنگ است. مگر آب مگر آب، خدا می‌داند جنگ با
 تفنگ برنو است.

- **هاوی هاوینه:** این نمونه نیز جزء قدیمی‌ترین
 ترانه‌های منطقه است که در مجالس جشن و گاهی هم
 در اوقات فراغت و شب‌نشینی‌ها اجرا می‌شود.

این ترانه طی دهه‌های اخیر طی تنظیماتی توسط
 آهنگسازان و خوانندگان مطرح ایل ساخته و پرداخته
 شده است.

- **برنو بلند:** این ترانه نیز یکی دیگر از ترانه‌هایی
 است که در منطقه رواج دارد. اگر چه به دلیل اینکه
 اخیراً این ملودی با تغییر ریتم و شعر توسط خوانندگان و
 آهنگسازان با نام مینا بنوش (مینا بنفش) در اذهان
 امروزی‌ها جای گرفته و اجرای قدیمی آن مینا بنوش را
 برای آنها تداعی می‌کند، اما برای قدیمی‌ها به همان نام
 قدیمی معروف است.

نمونه شعر:

های عزیزم برنو بلند شیرینم یارم
 اسمت یاداشت کنم که قطارم
 های چه خوّه مین مؤتور برونی

کتاو خسرو شیرین سی یار بخونی

جواب: های عزیزم برنو بلند شیرینم یارم

برگردان: های عزیز من که مانند تفنگ برنو
 لوله‌بلند، خوش‌فرم و زیبایی، شیرین من یار من، اسم تو
 را روی قطار فشنگم یادداشت می‌کنم.

لازم به ذکر است ترانه‌های بسیاری در بین مردم رواج

داشت که امروزه تقریباً منسوخ شده‌اند یا بر اثر استفاده آهنگسازان و خوانندگان در ملودی این گونه ترانه‌ها به لحاظ فرم و ریتم در اجرای آنها تغییراتی به وجود آمده است. علاوه بر ترانه‌هایی که در کل مناطق بختیاری نشین عمومیت دارند، ترانه‌هایی هستند که خاص هر منطقه‌اند و در منطقه‌ای دیگر با این لحن ناآشنا می‌باشند.

- **یالا و یالا کردم:** این ترانه جزء آن دسته از ترانه‌هایی است که در منطقه لردگان و کهگیلویه و بویر احمد و بین لُرهای استان فارس رواج دارد. این ترانه جزء ترانه‌های پرتعداد منطقه است که در اکثر مراسم جشن و سرور در منطقه اجرا می‌شود.

همخوانان: یالا و یالا کردم ، تا تونه پیدا کردم

خواننده: ولی ز خدا کردم طلب می‌شم براهه

همخوانان: یالا و یالا کردم ، تا تونه پیدا کردم

خواننده: وای برسه نذر کنم تا گلم بیاهاه

همخوانان: یالا و یالا کردم ، تا گله پیدا کردم

برگردان: خدا خدا کردم و گشتم تا تو را پیدا کردم.

از خدا خواستم تا میش من بره‌ای بزایسد. بره آن را

نذر کنم تا یار من بیاید.

در پایان می‌توان گفت ترانه‌ها در منطقه

بختیاری نشین دامنه وسیعی دارند و به همین تعداد اندک

ختم نمی‌شوند. ما به بررسی عمده‌ترین آنها پرداختیم.

گرچه ریتم و ملودی اصلی این ترانه‌ها در حال

منسوخ شدن هستند، اما هنوز ترانه‌ها و کلیت آنها در

مراسم جشن و سرور جایگاه خود را حفظ کرده‌اند و از

اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.

منابع:

- گفت و گوی اختصاصی با توشمال‌ها از جمله:

نجاتعلی زکی‌پور: مسجدسلیمان، سال ۱۳۸۰؛ نورالله

مؤمن‌نژاد، مسجدسلیمان ۱۳۸۵؛ نوذر مؤمن‌نژاد، شهر کرد،

۱۳۸۲؛ هوشنگ کلبی‌پور، شهر کرد، ۱۳۸۲؛ امیرحسین

مؤمن‌نژاد، شاهین‌شهر، ۱۳۸۷؛ مرحوم عبدلی، بازفت، ۱۳۸۳.

- گفت و گوی اختصاصی با خوانندگان: از جمله:

نوروز زکی‌پور، کوه‌رنگ، ۱۳۸۱؛ علی موسوی،

مسجدسلیمان، ۱۳۸۳؛ سوگلی بهزادی؛ شیرین‌نسا صادقی،

بازفت؛ کورش اسدپور، لردگان، ۱۳۸۵؛ متلی اسحاقی،

لردگان، ۱۳۸۵؛ نریمان فاضلی، ۱۳۷۸ و محمدرضا

طاهرپور، مسجدسلیمان، ۱۳۸۰.